

УДК 37.016.81'243]:[159.943.7:612.858.7](045)

DOI: 10.31499/2307-4914.1(27).2023.278730

РОЛЬ НАВИЧОК СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ольга Жупаник, викладач-стажист кафедри англійської мови та методики її навчання,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-0567-8158

E-mail: o.i.zhupanyk@udpu.edu.ua

У статті представлено дослідження, у якому розглядається місце слухового сприймання як однієї з ключових ланок вивчення іноземної мови та інтеграції здобувача освіти в соціокультурне середовище країни, мову якої він вивчає. Проаналізовано термін «аудіювання» і «слухова перцепція», а також визначено їх основні види та особливості. Здійснено теоретичне обґрунтування важливості вміння сприймати інформацію на слух та провідних засобів здобуття цієї навички на основі аналізу досліджень науковців; зазначено труднощі у викладанні фонетики англійської мови та шляхи вдосконалення традиційних методів, форм, технологій та засобів навчання іноземної мови.

Ключові слова: фонетика; іноземна мова; слухове сприйняття; аудіювання; вади слуху; мовлення; освітній процес; вимова; ритм; інтонація.

THE ROLE OF AUDITORY PERCEPTION SKILLS IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

Olha Zhupanyk, Trainee Lecturer of the Department of Department of English Language and Methods of Teaching, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-0567-8158

E-mail: o.i.zhupanyk@udpu.edu.ua

The article is devoted to the place of listening comprehension in the process of learning English which is considered one of the key skills of language perception and integration of the learner into the socio-cultural environment of the country whose language he studies.

The author states that mastering a foreign language should be considered a step-by-step process, the final method of which is the ability and skill to participate in foreign language communication – to form and perceive a foreign language in accordance with the real communicative situation.

According to the current educational system in Ukraine, the practical goal of teaching a foreign language is to teach different types of language activities: listening, speaking, reading, and writing. Many scientists claim that auditory perception is the first skill a child acquires under natural conditions, and later this skill prevails in communication between adults.

For that reason, the article deciphers the meaning of the terms “listening” and “auditory perception” and determines their main types and features. It also analyses the recent studies of scientists on this topic to theoretically substantiate the importance of listening comprehension in learning languages.

This article investigates the main factors of understanding another person’s speech. The success of listening depends on several factors: memory, the listener’s individual and psychological characteristics, linguistic features of the text, and its correspondence to the students’ speaking experience and knowledge, etc.

Additionally, it is noted that the weaknesses in listening stem from the student’s inability to recognize informal language and slang, comprehend abbreviated terms, respond to questions that demand

extensive explanations, maintain focus while searching for answers, and keep up with the fast pace of speech delivery.

The author has also mentioned the main difficulties in teaching the phonetics of the English language and ways to improve traditional methods, forms, technologies, and means of teaching English in particular.

Keywords: *phonetics; foreign language; auditory perception; listening; hearing impairment; speech; educational process; pronunciation; rhythm; intonation.*

Вивчення іноземної мови в сучасному світі є не лише ключем до успішної кар'єри, але й показником освіченості людини. Це дає можливість спілкуватися та співпрацювати з міжнародними партнерами, знайомитися з новими людьми з різних куточків світу. Крім того, це дозволяє краще зрозуміти культуру та історію інших країн, а також дізнаватися більше про їхні традиції та звичаї.

Опановуючи іноземну мову, здобувач освіти має зосередитися саме на розмовному її варіанті. Це дозволить йому зрозуміти головне в реальних мовних ситуаціях під час спілкування з носіями. У такому випадку аудіювання є першим та ключовим компонентом вивчення мови, який має стати пріоритетним напрямком ще до початку активної комунікації.

Вивчення іноземної мови прийнято ототожнювати із чотирма основними навичками: читання, письмо, аудіювання та говоріння. При чому, слухання – це перша з чотирьох мовних навичок, зазвичай, це те, що ми засвоюємо підсвідомо. Тому довілля відіграє фундаментальну роль у процесі оволодіння другою мовою. Практика – це ключ до того, щоб успішно, ефективно та вільно спілкуватися [12, с. 4]:

Чимало науковців також стверджують, що процес вивчення мови включає три ключові частини: введення мови (читання та слухання), засвоєння (внутрішня обробка та запам'ятовування) та «вихід» мови (розмова, письмо та переклад) [3, с. 26].

При чому процес «введення мови» є досить складним компонентом під час навчання, адже на відміну від рідної мови, здобувач мови не завжди має доступ до автентичних матеріалів, що сприятимуть розвитку аудіювання за межами навчального закладу. Незважаючи на це, чимало вчителів досі не надають розвитку цієї навички достатньої уваги, надаючи значущості читанню, говорінню та письму. Саме тому ми можемо дійти висновку, що актуальність проблеми якісного формування навичок слухової перцепції у навчальних закладах є незаперечною.

Концептуальні основи розвитку навичок слухання та шляхи вдосконалення традиційних методів, форм, технологій та засобів навчання іноземної мови було описано у працях таких науковців: М. Варій, Г. Браун, Дж. Девіто, І. Корейба, В. Мазниченко, Д. Портер, Дж. Річардс, Дж. Робертс, М. Рост та інші.

Метою ж нашої статті є обґрунтування важливості вивчення фонетики іноземної мови, а також аналіз ефективності використання «класичних» методів роботи на заняттях з англійської мови, включаючи визначення їх особливостей та труднощів у застосуванні.

Оскільки предметом дослідження є місце слухового сприймання як однієї із ключових ланок вивчення іноземної мови, слід насамперед з'ясувати значення термінів «аудіювання» і «слухова перцепція» та визначити їх основні види та особливості.

Щоб зрозуміти сутність процесів аудіювання, необхідно вивчити певні властивості «розмовної мови» та унікальні труднощі, які вони створюють для тих, хто

слухає. Цей вид мовлення має дещо інші риси порівняно з письмовим варіантом, і ці відмінності можуть покращити наше розуміння того, як ми інтерпретуємо мову різними способами. Наприклад, усна мова, як правило, є негайною, і слухач повинен обробляти її в режимі реального часу, без можливості повернутися до неї [9, с. 40].

Тому чимало вчених зазначають, що слухання є розумінням сприйнятого усного мовлення, що відбувається тільки в реальному часі [6, с. 39].

При чому цей процес, на відміну від інших видів діяльності, є виключно «динамічним». Зокрема, у своїх працях українські науковиці І. Домрачева і І. Аксьонова зазначали, що «...розгорнуте зовнішнє мовлення існує у двох формах: усній та письмовій. Усне мовлення поділяється на діалогічне, монологічне та полілогічне мовлення. Усна форма мовлення визначається часом, писемне – простором. Простір – статичний. Отже, письмове мовлення – статичне. Звуки, реалізуючись в часі, динамічні, таким чином, усне мовлення – динамічне» [2, с. 25].

Зорема, досить популярним є визначення «аудіювання» як динамічного процесу, що передбачає перетворення акустичного коду, який споживає мовець, на внутрішній мовленнєвий код. Воно також характеризується швидкістю та можливістю негайної реакції на інформацію [7, с. 38].

Дж. Річардс також зазначає, що раніше аудіюванням вважали опанування дискретних навичок, таких як розпізнавання скорочених форм слів та зв'язних конструкцій у мовленні, а також визначення ключових слів у тексті. Це свідчить про те, що цю навичку розглядали виключно з «мовленнєвої точки зору». Пізніші погляди на аудіювання спиралися на галузь когнітивної психології, яка ввела поняття «знизу вгору» та «зверху вниз». Такий підхід полягає у зверненні уваги на роль попереднього досвіду мовця в обробці інформації, наявних схем у її розумінні, що можуть виникати через середовище існування здобувача освіти, стан його нервової системи тощо. Саме тому аудіювання стало розглядатися як процес інтерпретації, а не виключно прослуховування інформації [10, с. 4].

У контексті цього з'явилося поняття «слухова перцепція» як один із основних елементів комунікації. Значення терміну «сприйняття», або ж «перцепція», полягає в тому, що предмети та явища сприймаються органами чуття безпосередньо та відображаються в нашій свідомості як цілісні образи. Потім ці образи використовуються в різних аспектах мозкової діяльності, таких як увага, пам'ять, мислення, емоції та почуття [1, с. 287].

Причому сама лише наявність необхідних нам органів чуттів не надає гарантій, що слухова перцепція буде вдалою. А. Шарін та Т. Летовський зокрема стверджують, що «...відчуття слуху не обов'язково означає розпізнавання звуку, для чого потрібен більш просунутий рівень когнітивної обробки слухових подразників. Такий вищий рівень обробки призводить до розвитку концептуального розуміння слухового стимулу та відомий як «слухова перцепція» [11, с. 392].

Ці науковці також зазначають, що слухове сприйняття передбачає зв'язок отриманого сигналу з минулим досвідом і безпосередньо покладається на адаптацію до навколишнього середовища того, хто слухає. Ступінь когнітивної обробки, залученої до перцепції, може бути різним і може включати такі завдання, як класифікація звуків, таких як мовні та немовні звуки; розпізнавання певних звуків; ідентифікація конкретних слухових подразників тощо. Більш складна когнітивна обробка також

включає міркування, вибір, синтезування та конструювання концепцій за допомогою стимулів, які виходять за рамки простого прослуховування.

Аби досконало навчити іноземної мови, на заняттях викладачеві необхідно не тільки розуміти значення понять «аудіювання» та «слухова перцепція», а й знати їхні основні види та етапи.

У програмі навчання іноземних мов в Україні основним завданням навчання аудіюванню є розвиток здатності розуміти на слух такі види інформації [5, с. 17]:

- іноземне мовлення, що засноване на матеріалі шкільної програми з невеликою кількістю невідомої лексики поданої в різних комунікативних ситуаціях;
- спеціально розроблені і автентичні аудіоматеріали з різним ступенем і глибиною проникнення в їхній зміст;
- основну інформацію (глобальне розуміння);
- потрібну інформацію (селективне розуміння);
- повну інформацію (детальне розуміння).

Відповідно до навчального завдання та форм усного мовлення деякі вчені також окреслюють такі типи комунікативного аудіювання [4, с. 90]:

- слухання з повним розумінням сенсу аудіоматеріалу;
- слухання з вибіркоvim вилученням необхідної інформації;
- слухання з критичною оцінкою тексту;
- слухання монологу;
- слухання діалогічного або полілогічного мовлення;
- слухання як компонент усномовленневого спілкування.

Класифікація аудіювання також вміщує поділ за каналами надходження звукового сигналу та його сприйняття; за кількістю мовців; за цілями використання в навчальному процесі; за роллю в навчальному процесі і т.д.

Ефективна ж робота з усіма згаданими видами аудіювання має містити такі основні етапи [8, с. 23]:

- отримання;
- розуміння;
- запам'ятовування;
- оцінювання;
- реагування.

Нам вдалося дізнатися, що, окрім знання видів та етапів аудіювання, результативність впровадження завдань з розвитку слухового сприйняття на заняттях з іноземної мови залежить від правильного відбору та адаптації аудіовізуальних засобів, точного аналізу рівня мовців та багатьох інших факторів.

Ми провели опитування серед 30 студентів другого курсу факультету іноземних мов та 25 студентів факультету початкової освіти Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини на тему «Роль навичок слухового сприймання у процесі вивчення іноземної мови».

Провівши анкетування серед здобувачів освіти, ми окреслили головні чинники, що впливають на ефективність вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі та за його межами. Крім того, ми з'ясували, з чим пов'язані труднощі в здобутті

навичок слухання студентами та те, яку роль вони відводять розвитку аудіювання в контексті вивчення іноземної мови.

Здобувачам освіти було запропоновано відповісти на такі питання:

- 1) Чи є Ви хорошим мовцем/слухачем?
- 2) Як Ви оцінюєте свій рівень слухового сприйняття за шкалою, де 1 – це дуже погано, 10 – дуже добре?
- 3) Які основні труднощі у роботі з текстом під час прослуховування у Вас виникають?
- 4) Чи є кількість та якість завдань з розвитку навичок слухової перцепції, що використовує викладач на занятті, прийнятною для Вас?
- 5) Яким для Вас є оптимальний час прослуховування іншомовного тексту на лекції/семінарі?
- 6) Які фактори має брати до уваги викладач, аби аудіювання на занятті було ефективним?
- 7) Як Ви можете поліпшити навички слухового сприйняття самостійно?

Після проходження опитування 75% респондентів зазначили, що їх рівень слухового сприйняття є «задовільним», з них лише 20% оцінили свої навички на «чудово» і «дуже добре». Студентів, що окреслили свій рівень як «незадовільний» було 25% від загальної кількості. Такі відповіді вказують на те, що в більшості опитаних виникають труднощі з аудіюванням на заняттях з іноземної мови.

Ми також з'ясували, що здобувачі освіти не завжди мають достатньо завдань, спрямованих на розвиток аудіювання під час занять; ці завдання часто є одноманітними та такими, що спрямованні лише на один із видів слухання (найчастіше це діалогічне мовлення з вибіркоким вилученням необхідної інформації).

Опираючись на отримані результати, ми виокремили такі загальні принципи навчання розуміння на слух:

1. Завдання, спрямовані на аудіювання, повинні бути чітко сформульованими та мати певні цілі.
2. Загальна кількість завдань, спрямованих на розвиток цієї мовної навички на курсі, не має бути меншою ніж 30%.
3. Заняття слід будувати на базі ретельного та поетапного планування. Це означає, що завдання мають «рухатися» від простих до більш складних (з урахуванням таких стадій: “pre-listening”, “while-listening” та “post-listening”).
4. Уроки обов'язково мають включати різні види взаємодії (індивідуальні, парні, групові, фронтальні форми роботи тощо).
5. Уроки розуміння на слух мають «навчати», а не «перевіряти». Це означає, що мета перевірки відповідей студентів повинна розглядатися лише як зворотній зв'язок, як спосіб дозволити здобувачам освіти зрозуміти, як вони впоралися та як вони прогресують. Не повинно бути ставлення «здав / не здав», пов'язаного з виправленням вправ.
6. Викладачеві необхідно детально здійснювати завчасне ознайомлення з аудіоматеріалами, аби адаптувати їх в залежності від мовних потреб студента.
7. Варто виконувати якісну перевірку використаних записів на наявність

застарілих слів, незрозумілого сленгу, жаргонізмів, скорочень; слід дотримуватися часових рамок та пришвидшувати / сповільнювати аудіо у відповідності з можливостями здобувачів освіти.

Отже, можемо дійти висновку, що недостатня кількість завдань, спрямованих на розвиток навичок слухового сприйняття безпосередньо впливає на неефективність навчального процесу та може викликати труднощі в комунікації мовця. Результативність аудіювання залежить від низки факторів, серед них: якість аудіовізуальних матеріалів (їх комунікативна спрямованість, автентичність та актуальність); психофізичні особливості здобувача освіти (пам'ять, зосередження уваги); мовленнєві особливості слухача (рівень мови, залишкові знання, мовне підґрунтя); матеріально-технічне забезпечення тощо).

Слід зазначити, що окрім теоретичного обґрунтування важливості вміння сприймати інформацію на слух та провідних засобів здобуття цієї навички нами було також розроблено пропозиції щодо підвищення результативності аудіювання на заняттях з іноземної мови. Тому подальша робота в обраному напрямі може стосуватися вивчення готовності викладачів використовувати зазначені методи роботи у своїй професійній діяльності. Також перспективним може стати дослідження проблеми застосування автентичних та спеціально розроблених текстів для прослуховування в класі та перевірка їх ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варій М. Й. Загальна психологія: навч. підр. / за ред. М. Й. Варій. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 1007 с.
2. Домрачева І. Р. Основи мовленнєвої діяльності: навч. посіб. / за ред. І. Р. Домрачева, І. О. Аксьонова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. 101 с.
3. Корейба І. В. Формування в учнів соціокультурної компетенції на матеріалі англomовних текстів. *Іноземні мови*. 2006. № 1. С. 60–63.
4. Мазниченко М. В. Особливості навчання аудіювання. *Питання педагогіки*. 2013. № 2. С. 89–94.
5. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, 10–11 класи. Іноземна мова. Київ: МОН, 2019. 72 с.
6. Brown H. D. *Teaching by principles*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1994. 163 p.
7. Caramiaux B., Françoise J., Schnell N., Bevilacqua F. Mapping through listening. *Computer Music Journal*. 2014. Vol. 38(3). P. 34–48.
8. DeVito J. A. *The elements of public speaking* (7th ed.). New York: Longman, 2000. 480 p.
9. Porter D., Roberts J. Authentic listening activities. *English Language Teaching Journal*. 1981. № 36(1). P. 37–47.
10. Richards J. C. *Teaching Listening and Speaking: From theory to practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 44 p.
11. Scharine A., Cave K., Letowski T. Auditory perception and cognitive performance. *Sensation, Perception and Cognitive Issues*. 1999. № 11. P. 391–490.
12. Seidlhofer B., Breiteneder A., Pitzl M. English as a lingua franca in Europe: challenges for applied linguistics. *Annual Review of Applied Linguistics*. 2006. Vol. 26. P. 3–34.

REFERENCES

1. Varii, M. Y. (2007). *Zahalna psykholohiia*. M. Y. Varii (Ed.). Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
2. Domracheva, I. R. (2018). *Osnovy movlennievoi diialnosti*. I. R. Domracheva, I. O. Aksonova (Eds.). Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa [in Ukrainian].
3. Koreiba, I. V. (2006). *Formuvannia v uchniv sotsiokulturnoi kompetentsii na materialy anhlomovnykh*

- tekstiv. *Inozemni movy – Foreign languages, Vol. 1, 60–63* [in Ukrainian].
4. Maznychenko, M. V. (2013). Osoblyvosti navchannia audiiuvannia. *Pytannia pedahohiky – Issues of pedagogy, Vol. 2, 89–94* [in Ukrainian].
 5. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv, 10–11 klasy. *Inozemna mova*. (2019). Kyiv: MON [in Ukrainian].
 6. Brown, H. D. (1994). *Teaching by principles*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
 7. Caramiaux B., Françoise J., Schnell N., Bevilacqua F. (2014). Mapping through listening. *Computer Music Journal, Vol. 38, 3, 34–48*.
 8. DeVito, J. A. (2000). *The elements of public speaking* (7th ed.). New York: Longman.
 9. Porter, D., Roberts, J. (1981). Authentic listening activities. *English Language Teaching Journal, Vol. 36, 1, 37–47*.
 10. Richards, J. C. (2008). *Teaching Listening and Speaking: From Theory to Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
 11. Scharine, A., Cave, K., Letowski, T. (1999). Auditory perception and cognitive performance. *Sensation, Perception and Cognitive Issues, Vol. 11, 391–490*.
 12. Seidlhofer, B., Breiteneder, A., Pitzl, M. (2006). English as a lingua franca in Europe: challenges for applied linguistics. *Annual Review of Applied Linguistics, Vol. 26, 3–34*.